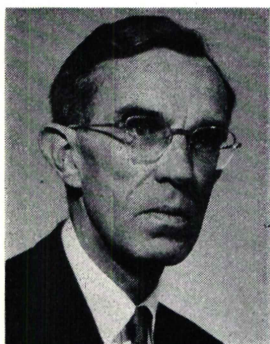

"Bedömning av militär tjänstbarhet"

Martin Ekblad

Jag har blivit ombedd att tala om de värderingar, som kan påverka en psykiater, då han skall bedöma de värnpliktigas militära tjänstbarhet, och skall redogöra för mina erfarenheter som militärpsykiatrisk konsult vid flottan i Stockholm. Jag har tjänstgjort som sådan sedan början på 40-talet. Efter kriget har jag bara tjänstgjort som konsult för dem som remitterats till mig av vederbörande militärläkare. Jag har således inte någon erfarenhet av psykiatriska bedömningar i samband med inskrivningarna. I mitt material förekommer det inte heller några värnpliktiga som begärt vapenfri tjänst eller som varit totalvägrare av ideologiska skäl, så tyvärr kan jag inte bidra med någon erfarenhet om hur en psykiater bedömer dessa individers militära tjänstbarhet och psykiska hälsotillstånd.

Under de gångna åren har det skett en tydlig förändring av den patientgrupp som remitteras till psykiatrisk konsultation och det är uppenbart att de rent psykiatriska problemen småningom

Under de gångna åren har det skett en tydlig förändring av den patientgrupp, som remitterats till militärpsykiatrisk konsultation från marinens läkare. Det är uppenbart att de rent psykiatriska problemen så småningom blivit mindre framträdande och att det allt mer gällt rent sociala ställningstaganden, som mer hör hemma inom personalvården än inom medicinen, framhåller professor Martin Ekblad, överläkare vid Beckomberga sjukhus och militärpsykiatrisk konsult vid flottan i Stockholm.

blivit mindre framträdande och att det i stället, speciellt de sista åren, gällt alltmer rent sociala ställningstaganden, som mera hör hemma inom personalvården än inom medicinen.

Psykisk insufficiens eller disciplinära problem

Förr remitterades en värnpliktig till psykiater först sedan han blivit ordentligt psykiskt insufficiant med svåra depressiva eller andra reaktiva psykiska symtom eller om han reagerade med upprepat indisciplinärt uppträdande eller upprepade rymningar.

Den senare gruppen, de som vållade disciplinära problem, har åtminstone tidigare varit särskilt stor inom flottan på grund av den speciella rekryteringen av flottans värnpliktiga. Alla som varit sjömän i handelsflottan blev nämligen tidigare automatiskt tilldelade flottan och det var utan tvekan ett speciellt urval av dem som gick till handelsflottan. De unga pojkar, som lämnade hemmet för att gå till sjöss, gjorde i allmänhet inte detta av traditionella skäl utan deras yrkesval skedde i flertalet fall mot de anhörigas önskan och berodde ofta på äventyrlust, på ett behov att

Anförande vid Svenska Psykiatriska Föreningens vintermöte i Falun 6—7 mars 1970.

få nya intryck och nya impulser. Många gånger krävdes en stor grad av aktivitet och självständighet av dem för att de skulle lyckas bryta sig loss ur sin uppväxtmiljö. Det kunde vara den enda möjligheten för en yngling ur arbetarmiljö att få tillfälle att se sig om i världen. En annan grupp var de ynglingar, som hade misskött sig socialt eller hade svårt att acceptera de sociala anpassningskraven och som tillråddes gå till sjöss för att man skulle bli av med dem och för att de, som det hette, skulle lära sig "veta hut".

Detta frihetsälskande drag hos sjömännen, ofta förenat med öppen aggressivitet och svårighet att underordna sig, har gjort att flottan sedan gammalt har haft mycket större disciplinära problem med sina värnpliktiga än övriga vapenslag. Insubordinationsbrott, rymningar och dess påföljder, arrest och fängelsestraff, har förekommit i mycket större frekvens inom flottan än inom övriga vapenslag. Detta förhållande gäller inte bara Sverige utan även andra länder.

När någon de närmaste åren efter andra världskriget remitterades från flottan till psykiatrisk konsultation rörde det sig således oftast om någon som gjort sig skyldig till rymning på grund av ovillighet eller svårigheter att anpassa sig till värnpliktstjänstgöringens krav. I min gradualavhandling kunde jag visa hur meningslöst det i allmänhet var att försöka få dessa värnpliktiga att underordna sig och fullgöra sin militärtjänstgöring genom att ådöma arreststraff gång på gång efter varje rymning. Det fanns de, som suttit längre tid i arresten och fängelse än de fullgjort värnpliktstjänstgöring. Det är givetvis lönlöst att behålla dessa i vanlig militärtjänstgöring. Någon alternativ form av tjänstgöring torde inte kunna ordnas under fredsförhållanden. I den mån de själva vill slippa fortsatt värnpliktstjänstgöring gör man utan tvivel både dem själva och försvaret den bästa tjänsten genom att frikalla dem. Den psykiatriska bedömning som sker före en sådan frikallelse är givetvis i högsta grad ett socialt ställningstagande och beroende på en subjektiv värdering av försvarets möjligheter att förmå dem att anpassa sig någorlunda komplika-

Den psykiatriska bedömning, som sker före en sådan frikallelse är givetvis i högsta grad ett socialt ställningstagande . . .

men psykiatern, som har erfarenhet från sitt kliniska arbete av hur dessa ynglingar brukar bete sig och kan väntas reagera på t ex disciplinära åtgärder och har vana att bedöma en social anamnes, borde vara väl skickad till denna arbetsuppgift.

tionsfritt men psykiatern, som har erfarenhet från sitt kliniska arbete av hur dessa ynglingar brukar bete sig och kan väntas reagera på t.ex. disciplinära åtgärder och har vana att bedöma en social anamnes, torde vara väl skickad till denna arbetsuppgift. Frågeställningen är dock till en del av psykiatrisk natur. Det gäller avvikande människor, som reagerar annorlunda än flertalet på militärlivets tvång och på disciplinära åtgärder.

Individualpreventiv insats

Genom att frikalla dessa värnpliktiga anser jag, att man även gör en individualpreventiv insats av stor betydelse för deras framtida utveckling. Man kan därigenom förhindra, att de kriminaliseras och dras in i en livslång asocialitet. En uppgift, som jag tror varje psykiater måste anse vara av värde oberoende av politisk åskådning. Samtidigt hjälper man försvaret så att befälet får tillfälle att utbilda övriga värnpliktiga utan att störas av den ogynnsamma inverkan dessa oroselement utan tvivel har på truppmoralen. Den som av ideologiska skäl vill öka svårigheterna för den militära personalen skulle kanske hellre vilja, att det icke funnes någon möjlighet att frikalla dem. Deras protester och insubordinationsbrott skulle i så fall säkerligen inverka demoraliserande på övriga värnpliktiga och försvåra utbildningen.

Vid mitt ställningstagande till en ev. frikallelse bedömer jag i första hand vilka skador det kan innebära för individen att tvingas fortsätta sin värnpliktstjänstgöring. En förutsättning för att jag skall tillstyrka frikallelse av psykiatriska skäl är att individen vill detta själv. Jag avser då inte de

De som av ideologiska skäl vill öka svårigheterna för den militära personalen skulle kanske hellre vilja att det inte finnes någon möjlighet att frikalla dem.

värnpliktiga, som är uppenbart psykiskt sjuka i vedertagen bemärkelse, t.ex. lider av en otvetydig schizofreni. Om man dessutom kan förutse att även försvaret är bäst betjänt av att den värnpliktige frikallas blir det inte någon intresse motsättning mellan den värnpliktige och försvaret.

Det förekommer inte sällan, att föräldrar som har en pojke med anpassningssvårigheter, arbetsovillighet eller spritproblem ser fram mot värnpliktstjänstgöringen med den förhoppningen att denna skall lösa pojkens problem. De hoppas, att han under värnpliktstjänstgöringen skall bli tvungen att sköta sig. Men försvarsmakten är absolut inte någon gynnsam terapeutisk miljö för en sådan yngling och är ju inte avsedd att vara någon korrektionsanstalt för missanpassade individer.

Av allmänpreventiva skäl anser jag, att de som blir frikallade sedan de reagerat med rymning i allmänhet ej bör befrias från påföljden för sin förseelse. I det militära kan man lätt iakttaga allmänpreventionens betydelse, rädslan för arreststraffet avhåller många från att följa sin önskan att hålla sig undan eller rymma från tjänstgöringen.

Då det gäller värnpliktiga som redan i det civila haft stora anpassningssvårigheter kan man förutse, att dessa svårigheter kommer att stegras under den något större psykiska press och de större krav på anpassning som militärtjänstgöringen med dess många restriktioner innebär. Frikallelse är därför den lämpligaste åtgärden i många av dessa fall. Då någon trots en uttalat asocial anamnes vill försöka göra sin värnplikt, bör han dock få en chans men om det sedan visar sig, att han icke kan anpassa sig utan rymmer och visar insubordination, torde det vara bäst både för honom själv och för försvaret att han blir frikallad.

Sociala problem

Som jag nämnde tidigare har det emellertid skett en påtaglig förändring av dem som remitteras till psykiatrisk konsultation. Numera är det mera sällan fråga om värnpliktiga med starkt avvikande personlighetsdrag eller uppenbart psykiskt sjuka individer. Det har däremot blivit allt vanligare, att tidigare socialt välanpassade individer inte anser sig orka med värnpliktstjänstgöringens påfrestningar, de "står inte ut", de är rädda de "skall bli tokiga", de anser att det inte kan vara meningen att de skall bli "alldeles förstörda i nerverna" o.s.v. De vill inte acceptera samhällets krav på en obligatorisk värnpliktstjänstgöring utan vill arbeta och tjäna pengar i stället. Deras ekonomi blir förstörd, de kan inte vara så långt borta från hemmet eller sin flickvän, de är rädda att flickan skall överge dem o.s.v. Det rör sig således mest om personliga, sociala och ekonomiska problem. I vad mån man skall hjälpa dessa att få en lindrigare tjänstgöring t.ex. bli förflyttade till hemorten, få uppskov med tjänstgöringen eller bli frikallade, är ju knappast ett medicinskt-psykiatriskt problem utan ett socialt. Här måste man ständigt väga den enskilda individens anpassningssvårigheter mot de allmänna konsekvenser det innebär att någon utan tvingande skäl får någon social förmån framför sina kamrater. Dessa värnpliktiga anser sig i allmänhet ingalunda psykiskt sjuka på något sätt. De bara känner att det inte går längre och besöket hos psykiatern-läkaren anser de helt onödigt, vad de behöver är annan tjänstgöring eller befrielse från värnplikts-tjänstgöringens tvång. Personligen försöker jag uppskatta vilka risker de löper att spåra ur socialt vid fortsatt oförändrad tjänstgöring. Det blir givetvis en högst subjektiv bedömning med

Det har däremot blivit allt vanligare att tidigare socialt välanpassade individer inte orkar med värnpliktstjänstgöringens påfrestningar, "de står inte ut", de är rädda de "ska bli tokiga" osv.

Om någon skulle remitteras till mig därför att han är vapenvägrare och han själv vill fullfölja sin protest med att avtjäna ett eller flera fängelsestraff anser jag, att man inte ska missbruka psykiatrin för att hindra honom från att protestera.

utgångspunkt från mina egna värderingar. I mina remiss-svar på dessa fall brukar jag alltid framhålla, att det främst gäller ett socialt problem, som närmast hör hemma inom personalvården, men i de fall där jag anser att det finns någon psykiatrisk indikation till ändring framhåller jag, att det föreligger ett inslag av psykiatrisk-medicinska profylaktiska indikationer till ändrad tjänstgöring, eftersom man kan förutse, att den fortsatta tjänstgöringen kommer att provocera allvarligare insufficienssymtom eller kan innebära en social katastrof för den värnpliktige eller hans

närmaste. I dessa fall är det således ett nästan rent socialt ställningstagande, varvid jag dock anser psykiatern väl lämpad för denna bedömning. Värnpliktiga av detta slag kan jämföras med många abortsökande kvinnor. Båda vet precis vad de vill, de vill ha ändrade tjänstgöringsförhållandens resp. abort. Någon annan lösning accepterar de inte och besöket hos psykiater anser de vara oberättigat, eftersom det inte finns någon annan lösning av deras problem.

Då det gäller värnpliktsvägrare av ideologiska skäl, har jag ingen personlig erfarenhet men som jag tidigare framhållit, anser jag, att det måste vara mycket starka skäl för att man skall frikalla någon från sin värnpliktstjänstgöring mot dennes egen önskan. Om någon skulle remitteras till mig därför att han är vapenvägrare och han själv vill fullfölja sin protest med att avtjäna ett eller flera fängelsestraff, anser jag, att man inte skall missbruka psykiatrien för att hindra honom från att protestera.

JAG BESTÄLLDE MINA BLANKETTER
FRÅN FOTOPRINT I FÖRRÅR. REDAN
IDAG HAR JAG DEM I ANVÄNDNING!

Begär vår rekvisitionslista för enklare beställning av individuella recept- och kvittoblanketter. Ni får snabb leverans och förstklassigt arbete.

fotoprint

TRYCKERIAKTIEBOLAGET FOTOPRINT
Kungsbacka Telefon 0300/110 00 -1 -2

Leverantör av trycksaker till bl. a. landsting, sjukhus och privatpraktiserande läkare.

KÖP SOLSTICKAN

